

WAARVAN WIJ DROOMDEN

Julie Otsuka

Waarvan wij droomden

VERTAALD UIT HET ENGELS DOOR
JORIS VERMEULEN

Uitgeverij Mistral, Amsterdam 2013

De vertaler ontving voor deze vertaling een werkbeurs van het Nederlands Letterenfonds

Oorspronkelijke titel *The Buddha in the Attic*

© 2011 Julie Otsuka

Nederlandse vertaling © Joris Vermeulen en Uitgeverij Mistral,
Amsterdam

Omslagontwerp Mariska Cock

Omslagbeeld © John Clark

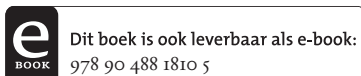
Auteursfoto © Robert Bessoir

Typografie en zetwerk Perfect Service

ISBN 978 90 488 1811 2

NUR 302

Mistral is een imprint van Dutch Media bv

Voor Andy

Sommigen van hen lieten een naam na, zodat hun lof nog steeds verkondigd wordt. Aan anderen wordt niet meer gedacht, ze zijn verdwenen alsof ze nooit hadden bestaan, alsof ze nooit waren geboren; en zo verging het ook hun kinderen.

– ECCLESIASTICUS 44:8-9

De schuur is afgebrand –
nu
kan ik de maan zien.

– MIZUTA MASAHIDE

COME, JAPANESE!

Op de boot waren de meesten van ons maagd. We hadden lang, zwart haar, platte, brede voeten en waren niet heel groot. Sommigen van ons hadden als jong meisje niets anders gegeten dan rijstepap en hadden iets kromme benen, en anderen waren nog maar veertien en nog niet eens volwassen. Sommigen van ons kwamen uit de stad en droegen elegante stadse kleren, maar veel meer van ons kwamen van het platteland en droegen op de boot de oude kimono's die we al jaren droegen: verschoten krijgertjes van onze zussen die heel vaak versteld en opnieuw geverfd waren. Sommigen van ons kwamen uit de bergen en hadden nog nooit de zee gezien, behalve dan op afbeeldingen, en anderen waren de dochters van vissers die hun hele leven op zee hadden gezeten. Misschien waren we een broer of vader kwijtgeraakt aan de zee, of een verloofde, of misschien was iemand van wie we hielden op een ongelukkige ochtend in het water gesprongen en gewoon weggezwommen, en nu werd het ook voor ons tijd om verder te gaan.

OP DE BOOT was het eerste wat we deden – voordat we besloten wie we mochten en wie niet, voordat we elkaar vertelden van welk eiland we kwamen en waarom we waren weggegaan, voordat we zelfs maar de moeite namen elkaars namen te leren – foto's van onze echtgenoten vergelijken.

Het waren knappe jongemannen met donkere ogen, een volle haardos en een gladde, vlekkeloze huid. Hun kin was krachtig. Hun houding goed. Hun neus was recht en groter dan de onze. Ze zagen eruit als onze broers en vaders thuis, alleen dan beter gekleed: grijze overjassen en mooie, westerse, driedelige pakken. Sommigen van hen stonden op de stoep voor een houten huis in de vorm van een A met een hekje van witte houten latten en daarachter een keurig gemaaid gazon, en anderen leunden op een oprit tegen een Ford Model T. Weer anderen zaten in een studio op een harde stoel met een hoge rugleuning, hun handen netjes samengevouwen, in de lens te staren alsof ze de wereld prima aankonden. Allemaal hadden ze beloofd dat ze op ons zouden staan te wachten in San Francisco, waar we van boord gingen.

OP DE BOOT vroegen we ons vaak af: zouden we ze mogen? Zouden we van hen houden? Zouden we ze herkennen van hun foto's zodra we ze op de kade zagen staan?

OP DE BOOT sliepen we benedendeks, in het vooronder, waar het goor en schemerig was. Onze bedden waren smalle op elkaar gestapelde metalen rekken en onze matrassen waren hard en donker en zaten vol vlekken van andere reizen, andere levens. Onze kussens waren gevuld met gedroogd tarwekaf. De gangpaden tussen de slaappleatsen lagen bezaaid met voedselresten, en de vloeren waren nat en glad. Er was één patrijspoort, en 's avonds na het sluiten van het luik raakte de duisternis gevuld met gefluister. *Zal het pijn doen?* Lijven draaiden en bonkten onder de dekens. De zee rees en viel. De klamme lucht benauwde. 's Nachts droomden

we van onze echtgenoot. We droomden van nieuwe houten sandalen en eindeloze rollen indigoblauwe zijde en van een leven, op een dag, in een huis met een schoorsteen. We droomden dat we bevallig en lang waren. We droomden dat we weer op de rijstvelden stonden waaraan we zo wanhopig hadden willen ontsnappen. De rijstveldedromen waren altijd nachtmerries. We droomden van onze oudere en knappe zus die door onze vader was verkocht aan een geishahuis zodat de rest van ons gezin te eten had, en we werden snakkend naar adem wakker. *Heel even dacht ik dat ik haar was.*

ONZE EERSTE PAAR dagen op de boot waren we zeeziek, konden we ons eten niet binnenhouden en moesten we herhaaldelijk tochtjes naar de reling maken. Sommigen van ons waren zo duizelig dat we niet eens konden lopen en lagen in doffe verlamming op onze britsen, niet in staat onze eigen naam te onthouden, om maar te zwijgen van die van onze echtgenoot. *Help me nog één keer herinneren: ik ben mevrouw Wie?* Sommigen van ons grepen naar onze maag en baden luidkeels tot Guanyin, de godin van de genade – *Waar bent u?* – terwijl anderen liever zwijgend groen zagen. En vaak gebeurde het dat we midden in de nacht met een schok wakker werden door een woeste golf en heel even geen idee hadden waar we waren, of waarom ons bed aldoor bewoog, of waarom ons hart zo angstig bonkte. *Aardbeving*, was meestal het eerste wat door ons hoofd schoot. Dan staken we onze armen uit naar onze moeder, in wier armen we tot de ochtend van ons vertrek hadden geslapen. Sliep ze nu? Droomde ze? Moest ze dag en nacht aan ons denken? Liep ze op straat nog steeds drie passen achter onze vader, met haar armen vol pakjes terwijl onze vader helemaal niets droeg? Was ze

stiekem jaloers op ons omdat wij het ruime sop hadden gekozen? *Heb ik je soms niet alles gegeven?* Had ze eraan gedacht om onze oude kimono's te luchten? Had ze eraan gedacht om de katten te eten te geven? Had ze ons echt wel alles verteld wat we moesten weten? *Hou je theekopje met twee handen vast, blijf weg uit de zon, zeg nooit meer dan nodig is.*

DE MEESTEN VAN ons waren talentvol en wisten zeker dat we een goede echtgenote zouden zijn. We konden koken en naaien. We konden thee serveren, bloemen schikken en urenlang rustig op onze platte, brede voeten zitten zonder ook maar iets wezenlijks te zeggen. *Een meisje moet opgaan in haar omgeving; ze moet aanwezig zijn zonder anderen op haar bestaan te attenderen.* We wisten hoe we ons tijdens begrafenissen moesten gedragen en hoe we korte, melancholische gedichten over het verstrijken van de herfst moesten schrijven die precies zeventien lettergrepen lang waren. We konden onkruid wieden, aanmaakhout hakken en water halen, en een van ons – de dochter van de rijstmolenaar – kon drie kilometer lang naar de stad lopen met een zak rijst van dertig kilo op haar rug zonder ook maar even te zweten. *Het gaat allemaal om de manier waarop je ademt.* De meesten van ons hadden goede manieren en waren uiterst beleefd, behalve wanneer we nijdig werden en begonnen te vloeken als matrozen. De meesten van ons spraken meestal als dames, met een hoge stem, en deden ons veel minder wereldwijs voor dan we waren, en als we langs de dekknechten liepen zorgden we ervoor dat we kleine trippelpasjes maakten met onze tenen keurig naar binnen gedraaid. Want hoe vaak had onze moeder het ons niet gezegd: *Loop als een stadse, niet als een boerin!*

OP DE BOOT gingen we elke avond bij elkaar op bed zitten en bleven we urenlang praten over het onbekende continent dat voor ons lag. De mensen daar schenen uitsluitend vlees te eten en hun lichaam was bedekt met haar (wij waren overwegend boeddhistisch, aten geen vlees en hadden alleen haar op de juiste plekken). De bomen waren enorm. De vlaktes waren uitgestrekt. De vrouwen waren luidruchtig en lang – ruim een kop groter, hadden we gehoord, dan de langste van onze mannen. De taal was tien keer zo moeilijk als de onze en de gewoonten waren onpeilbaar vreemd. Boeken werden achterstevoren gelezen en zeep werd gebruikt in bad. Neuzen werden gesnoten in vieze doekjes, die vervolgens in zakken werden gepropt zodat ze later weer tevoorschijn konden worden gehaald en nog eens en nog eens konden worden gebruikt. Het tegenovergestelde van wit was niet rood maar zwart. Wat zou er van ons worden in zo'n vreemd land? In gedachten zagen we onszelf – ongewoon kleine mensen gewapend met slechts onze handboeken – een land van reuzen betreden. Zouden we worden uitgelachen? Bespuugd? Of, nog erger: zouden we volkomen worden genegeerd? Maar zelfs de grootste twijfelaars onder ons moesten toegeven dat je beter kon trouwen met een vreemdeling in Amerika dan oud worden met een boer uit het dorp. Want in Amerika hoefden de vrouwen niet op het land te werken en was er genoeg rijst en brandhout voor iedereen. En waar je ook kwam hielden de mannen de deur voor je open, tikten hun hoed aan en riepen: 'Dames gaan voor' en 'Na u'.

SOMMIGEN VAN ONS op de boot kwamen uit Kyoto en waren tenger en licht van kleur en hadden ons hele leven in verduisterde kamers achter in ons huis doorgebracht. Som-

migen van ons kwamen uit Nara en baden drie keer per dag tot onze voorouders en zwoeren dat we de tempelklokken nog steeds konden horen luiden. Sommigen van ons waren boerendochters uit Yamaguchi met dikke polsen en brede schouders die nog nooit na negenen naar bed waren gegaan. Sommigen van ons kwamen uit een berggehucht in Yamanashi en hadden pas onlangs onze eerste trein gezien. Sommigen van ons kwamen uit Tokyo, hadden alles gezien, spraken mooi Japans en gingen niet veel met de anderen om. Veel meer van ons kwamen uit Kagoshima en spraken met een zwaar zuidelijk accent dat degenen van ons die uit Tokyo kwamen beweerden niet te begrijpen. Sommigen van ons kwamen van Hokkaido, waar het vaak sneeuwde en koud was, en zouden nog jaren van dat witte landschap dromen. Sommigen van ons kwamen uit Hiroshima, dat later zou ontploffen, en mochten alleen al daarom van geluk spreken dat we op de boot zaten, hoewel we dat toen natuurlijk nog niet wisten. De jongste van ons was twaalf, kwam van de oostkust van het Biwa-meer en had nog nooit gebloed. *Mijn ouders hebben me uitgehuwelijkt vanwege het bruidsgeld.* De oudste van ons was zevenendertig, kwam uit Niigata en had haar hele leven voor haar invalide vader gezorgd, om wiens dood kortgeleden ze zowel blij als verdrietig was. *Ik wist dat ik kon trouwen, als hij maar overleed.* Een van ons kwam uit Kumamoto, waar geen huwbare mannen meer woonden – alle huwbare mannen waren een jaar eerder naar Mantsjoe-rijke vertrokken om daar werk te zoeken – en prees zich gelukkig dat ze alsnog een echtgenoot had gevonden. *Ik wierp één blik op een foto van hem en zei tegen de koppelaar: 'Hij is prima.'* Een van ons kwam uit een zijdeveversdorp in Fukushima en was haar eerste man kwijtgeraakt aan de griep en

haar tweede aan een jongere en knappere vrouw die aan de andere kant van de heuvel woonde, en nu had ze koers gezet naar Amerika om met haar derde te trouwen. *Hij is gezond, drinkt niet, gokt niet. Meer hoefde ik niet te weten.* Een van ons was een voormalig danseresje uit Nagoya dat prachtige kleren droeg, een doorzichtige witte huid had en alles wist wat er over mannen te weten viel, en elke avond wendden we ons tot haar met onze vragen. Hoe lang duurt het? Met de lamp aan of in het donker? Benen omhoog of omlaag? Open ogen of dicht? Wat als ik geen adem krijg? Wat als ik dorst krijg? Wat als hij te zwaar is? Wat als hij te groot is? Wat als hij me helemaal niet wil? ‘Mannen zijn eigenlijk heel simpel,’ zei ze tegen ons. En dan begon ze het uit te leggen.

OP DE BOOT lagen we soms urenlang wakker in de deinende, klamme duisternis van het ruim, vervuld van verlangens en angst, ons afvragend hoe we dit nog drie weken moesten volhouden.

OP DE BOOT hadden we onze hutkoffers staan met alle spullen die we nodig zouden hebben in ons nieuwe leven: een witte zijden kimono voor onze huwelijksnacht, een felgekleurde katoenen kimono voor dagelijks gebruik, een effen katoenen kimono voor onze oude dag, kalligrafiepenselen, dikke zwarte inktstaafjes, dunne velletjes rijstpapier waarop we lange brieven voor de thuisblijvers konden schrijven, minuscule koperen boeddha's, ivoren beeldjes van de vossen-god, poppen die we sinds ons vijfde mee naar bed namen, zakken bruine suiker waar we gunsten mee konden kopen, felgekleurde spreien, papieren waaiers, Engelse taalgidsen, gebloemde sjerpen van zijde, gladde zwarte stenen uit de ri-

vier die achter ons huis stroomde, een haarlok van een jongen die we ooit hadden aangeraakt en liefgehad en die we hadden beloofd te zullen schrijven terwijl we wisten dat we dat nooit zouden doen, zilveren spiegels gekregen van onze moeder, wier laatste woorden nog naklonken in onze oren. *Je zult zien: vrouwen zijn zwak, maar moeders zijn sterk.*

OP DE BOOT klaagden we over alles. Bedwantsen. Luizen. Slapeloosheid. Het constante doffe gedreun van de motor, dat zelfs tot in onze dromen wist door te dringen. We klaagden over de stank van de latrines – enorme gapende gaten die uitkwamen op zee – en onze eigen, traag rijpende geur, die met de dag doordringender leek te worden. We klaagden over de afstandelijkheid van Kazuko, het keelschrapen van Chiyo, Fusayo die voortdurend het ‘Theeplukkerslied’ neuriede, waar we allemaal langzaam gek van werden. We klaagden over onze verdwenen haarspelden – wie van ons was de dief? – en dat de meisjes van de eerste klas ons niet één keer gedag hadden gezegd vanonder hun paarse zijden parasols, van alle keren dat ze ons boven op het dek voorbij waren gelopen. *Wie denken ze wel dat ze zijn?* We klaagden over de hitte. De kou. De wollen kriebeldekens. We klaagden over ons eigen geklaag. Toch waren de meesten van ons diep vanbinnen eigenlijk erg gelukkig, want we zouden weldra in Amerika bij onze echtgenoot zijn, die ons de voorafgaande maanden vaak had geschreven. *Ik heb een mooi huis gekocht. In de tuin kun je tulpen planten. Narcissen. Wat je maar wilt. Ik bezit een boerderij. Ik leid een hotel. Ik ben de president van een grote bank. Ik ben een paar jaar geleden uit Japan vertrokken en kan goed in je onderhoud voorzien. Ik ben 179 centimeter lang, lijd niet aan lepra of een longziekte, en in*

mijn familie is nog nooit iemand waanzinnig geworden. Ik ben afkomstig uit Okayama. Uit Hyogo. Uit Miyagi. Uit Shizuoka. Ik ben in het dorp naast het jouwe opgegroeid en heb je jaren geleden op een markt gezien. Ik stuur je het geld voor de overtocht zodra ik het heb.

OP DE BOOT droegen we een foto van onze echtgenoot met ons mee in een klein ovaal medaillon dat aan een lange ketting om onze nek hing. We droegen hem met ons mee in zijden tassen, oude theeblikken, roodgelakte dozen en in de dikke bruine enveloppen uit Amerika waarin de foto's ons waren toegestuurd. We droegen hem met ons mee in de mouwen van onze kimono's en raakten hem vaak aan, gewoon, om er zeker van te zijn dat hij er nog zat. We droegen hem met ons mee tussen de bladzijden van *Come, Japanese!*, *Guidance for Going to America*, *Ten Ways to Please a Man* en oude, versleten uitgaven van de boeddhistische soetra's, en een van ons, die christelijk was, vlees at en tot een andere god met langer haar bad, droeg de hare mee tussen de bladzijden van een King James-bijbel. En toen we haar vroegen naar welke man haar voorkeur uitging – de man op de foto of de Here Jezus Zelf – glimlachte ze mysterieus en antwoordde: 'Naar hem, natuurlijk.'

ENKELEN VAN ONS op de boot hadden geheimen die we nooit van ons leven aan onze echtgenoot zouden onthullen, zwoeren we. Misschien reisden we alleen maar af naar Amerika om een jaren geleden verdwenen vader te zoeken die destijds zijn gezin had verlaten. *Hij ging naar Wyoming om in de kolenmijnen te werken en we hebben nooit meer iets van hem vernomen.* Of misschien lieten we een jonge dochter

achter, van een vader wiens gezicht we ons nog maar amper konden herinneren – een rondreizende verhalenverteller die een week in het dorp was neergestreken, of een boeddhistische priester die onderweg naar de Fuji-berg 's avonds laat had aangeklopt. En al wisten we dat onze ouders goed voor haar zouden zorgen – *Als je hier in het dorp blijft*, hadden ze ons gewaarschuwd, *zul je nooit kunnen trouwen* – we voelden ons schuldig dat we ons eigen leven belangrijker hadden gevonden dan dat van haar, zodat we op de boot nachten op rij om haar moesten huilen, tot we op een ochtend wakker werden, onze ogen droogden en zeiden: ‘Zo is het genoeg’ en aan andere dingen begonnen te denken. Welke kimono we moesten aantrekken voor onze aankomst. Hoe we ons haar moesten doen. Wat we zouden zeggen wanneer we elkaar zagen. Omdat we nu op de boot zaten lag ons verleden achter ons, en teruggaan was uitgesloten.

OP DE BOOT wisten we nog niet dat we elke nacht van onze dochter zouden dromen tot de dag waarop we stierven, en dat ze in onze dromen altijd drie zou zijn, precies zoals ze was toen we haar voor het laatst hadden gezien: een piepklein mensje in een donkerrode kimono op haar hurken bij een waterpoel, volledig in de ban van een drijvende dode bij.

OP DE BOOT aten we elke dag hetzelfde en ademden we elke dag dezelfde verschaalde lucht in. We zongen dezelfde liedjes en lachten om dezelfde grapjes, en als het buiten zacht genoeg was klommen we uit onze krap bemeten vertrekken in het ruim en slenterden op onze houten sandalen en in onze lichte zomerkimono's over het dek, af en toe stilstaand om uit te staren over dezelfde eindeloze blauwe zee.